

לולב הגזול פרק שלישי סוכה

פא א מיי פ"ג מהל'
תוסה הלכה י' י'
ד'
פח ב מיי פ"א מהל'
זכרות הלכה יא סגג
עשין זו טו"ע א"ח ס"י
כה סעף י וס"י קד סעף
ז וס"י קט סעף ג וס"י ריג
סעף ז':

רבינו חננאל

הלכתא גבירתא איכא
למיגמר ממנה הלל, הוא
אומר הללויה והן אומרים
הללויה, מכאן שמצוה
לענות הללויה. הוא אומר
הללו עבדי ה' והן אומרים
הללויה, מכאן שאם היה
גדול מקרא ההלל, אומ'
אחריו הללויה. הוא אומר
הודו לה' והן אומרים הודו
לה', מכאן שמצוה לענות
ראשי פרקים. הוא אומר
אנא ה' הושיעה נא והן
אומרים אנא ה' הושיעה
נא, מכאן שאם היה קטן
מקרא אותו עונה אחריו
מה שהוא אומר. הוא אומר
אנא ה' הצליחה לנו והן
אומרים אנא ה' הצליחה
נא, מכאן שאם בא לכפול
כופל, הוא אומר ברוך
הוא והן אומרים בשם
ה', מכאן לשומע בעונה.
אנא ה' חייא חכימיא
וספרייא ודרשיא ורישי
עמא אמרי, שמע ולא ענה
יצא. שומע בעונה מוכא,
דכתיב את כל דברי הספר
אשר קרא מלך יהודה, וכי
מלך יהודה קראם והלא
שפן קראם, אלא מכאן
לשומע בעונה. אמר רבא
לא לימא איניש ברוך הבא
והדר בשם ה', אלא [לא]
יפסוק ביניון.

הלכתא גבירתא איכא
למיגמר ממנה דה"ל. צבא
היו כולם בקיאים בהלל והיו כולם קוראים את
ההלל עם שליח צבור כמו שאנו קוראים עכשיו ולא היו סומכים עליו
לכל כדפירש בקונטרס אלא שנהגו
והולך כדי ללמוד מהן הלכה למעשה
לבקו ולמי שאינו בקי וגדול מקרא
אזו או קטן ומה שאין אנו נוהגין
עכשיו לעשות כן משום דמנהגא קרי
ליה (והיכא דנהוג נהוג) והיכא דלא
נהוג לא נהוג: **הוא** אומר הללויה.
שליח צבור והצבור עונין אחריו הללויה
והוא שותק עד שיענו והשתא אינו
מפרש היאך מצרכין שגם הצבור
חייבין לבדן קודם שיתמילו ושמה
כולם מצרכין יחד ואף על פי שהצבור
שותקין עד שיתפתח שליח צבור הללויה
אין לחוש בכך:
מכאן שאם היה גדול מקרא אותו
עונין אחריו הללויה. ממתיני'
שמעיין לה אלא מפרש והולך כל
הלכתא דאיכא למשמע ממנהגא:
מכאן שמצוה לענות בראשי
הפרקים. פירש בקונטרס
מכאן שבראשי הפרקים צריכין לענות
ראשי הפרקים ולא סגי להו בהללויה
משמע מתוך פירוש הקונטרס שבראשי
פרקים עונין ראשי פרקים ולא יומר
ועל כל דבר חוץ מראשי פרקים
עונין הללויה עד שיגמור את ההלל
וכן פירש צמחניטין ובקוף פרק
כ"ט (סוטה דף ל: וס) לא משמע
הכי דמניח בגמרא כ"ד אמרו ישראל
שירה כגדול (ו) מקרא את ההלל והן
עונין אחריו ראשי פרקים משמע
שמתחילת הפרק עד סופו עונה
ראש (ראש) פרק על כל דבר ודבר
עד סופו וכן פרק שני עונה ראש
פרק שני ועל כל דבר ודבר עד סופו
וכן כולם כגון הללויה צבא ישראל
ממנרים לא לנו ה' לא לנו אהבתי
כי ישמע ה' הללו את ה' כל גוים

הודו לה' כי טוב ושמה מתחלת הלל עד הודו פרק אחד מדלג
עשה צמנהגא דהלילא סימן לדבר עד הודו דצפרק ראשון הבא
אחריו היה להם לעשות סימן זה ומה שנהגין עכשיו ששליח צבור
אומר שלשה יאמרו נא והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו ולא
מנינו מנהג זה בש"ס מ"מ נפקי מנהך קראי דשומע בעונה:
הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והם אומרים אנא ה' הושיעה נא
הוא אומר אנא ה' הצליחה נא וכו'. ואע"ג דאמרין בגמילה
(דף כג.) אין מפסיקין אלא לתיוקות הכא שאני שאמרוהו
שני בני אדם כדאיתא בערבי פסחים (דף ק"ע):
שמע יצא ענה יצא. מי שאינו יודע לקרות ולא לענות אם שמע
וכיון את לבו לשמוע אף על פי שלא ענה יאל וכן למתפללין
צבור ושליח צבור אומר קדושה או יהא שמיה רבא מצרך ישתקו
מתפלתן וישמעו והרי הן כעונין ולכשיגמור קדושה יחזרו לתפלתן
וכן יסד רב יהודאי גאון צ"ג כדפירש בקונטרס וקשה מהא דאמרין
פרק מי שמתו (זכרות דף כ"א): אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע
שליח צבור לקדושה יתפלל ואם לאו לא יתפלל וי"א שם כן צמודים
ולמה לן כולי האי יתפלל כדרכו ולכשיגיע שם ישתוק אלא ודאי אם
היה שותק היטה שמיעתו הפסקת תפלתו ומיהו שמא אע"ג דשומע
כעונה מ"מ עונה עדיף ומנהג מן המוצח"ס: **אמר** רבא לא יימא
איניש ברוך הבא והדר בשם ה'. תימה דבסוף מלות חלילה (בימות דף קו:
ו) אמר רבא אבי מלך דמקרי חלילה לא ליקרי לדידה לא לחודי' ואצה
[בימין] לחודיה דמשמע אצה ימני אלא לא אצה ימני צבת אחת ולא
ליקרי לדידה לא לחודיה ופפתי [לקחתה] לחודיה דמשמע חפפתי
לקחתה אלא לא חפפתי לקחתה בפעם אחת אמר רבא אפסוקי
מלתא לית לן בה ויש לומר דלצטרך דשמע הכי מרז ספרא סברה:
אל

הלכתא גבירתא איכא למשמע ממנהגא
דהלילא הוא אומר הללויה והן אומרים
הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה הוא
אומר יהללו עבדי ה' והן אומרים הללויה
מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונה
אחריו הללויה הוא אומר הודו לה' והן אומרים
הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים
אתמר נמי אמר רב חנן בר רבא מצוה
לענות ראשי פרקים הוא אומר אנא ה'
הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא
מכאן שאם היה קטן מקרא אותו עונין אחריו
מה שהוא אומר הוא אומר אנא ה' הצליחה
נא והן אומרים אנא ה' הצליחה נא מכאן
שאם בא לכפול כופל הוא אומר ברוך הבא
והן אומרים בשם ה' ימכאן לשומע בעונה
בעו מיניה מרבי חייא בר אבא שמע ולא
ענה מהו אמר להו חכימיא וספריא ורישי
עמא ודרשיא אמרו (ב) שמע ולא ענה יצא
אתמר נמי אר"ש בן פוי אמר רבי יהושע בן
לוי משום בר קפרא מנין לשומע בעונה
דכתיב **את** (הדברים) אשר קרא (יאשיהו)
וכי יאשיהו קראן והלא שפן קראן דכתיב
ויקראוהו שפן (את כל הרברים האלה) לפני
המלך אלא מכאן לשומע בעונה ודילמא בתר
דקראנהו שפן קרא יאשיהו אמר רב אחא בר
יעקב לא סלקא דעתך דכתיב יען רך לבבך
ותכנע לפני ה' בשמעך (את הדברים האלה)
בשמעך ולא בקראך אמר רבא לא לימא
איניש ברוך הבא והדר בשם ה' אלא
ברוך הבא בשם ה' בהדרי (א"ל רב ספרא
משנה

הלכתא גבירתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא. ממה שאנו
רואים שנהגין עכשיו צמתי כנסיות כדמפרש ואזיל שהיו
נוהגין לענות הללויה שמי פעמים ולא יומר ואומרים כל ההלל עם
המקרא עד הודו ועונין הודו אחריו וחזרין וקורין עמו עד אנה
ועונין אנה הושיעה נא ואנה הללויה
נא אחריו כמו שאנו עושין ואין זו
קריאת הראשונים שהיו עונים
הללויה על כל דבר כדאמרין
צמתיטין דהכא ובסוטה (דף ל:)
ואמר רבא ממנהג של עכשיו אנו
למדים מהו עיקר קריאת הלל
כשתיקוהו תחילה לפי שהכל חייבין
בקריאתו ואין הכל בקיאים צו תקנו
אחד קורא ואחרים שומעים והכל
עונים מקצת ועכשיו שכל בני
כנסיותינו בקיאים וקורין אותו כולו
ואעפ"כ עונין שמי פעמים הללויה
והודו לה' ואנה מכאן אנו יכולים
ללמוד מה תקנו הראשונים לענות
למי שאין בקיאים ולבקיאין: **הוא**
אומר הללויה והן אומרים הללויה
מכאן שמצוה לענות הללויה. ממה
שאנו נוהגין שהמקרא פותח בהללויה
ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה
והוא שותק ואין אנו מתמילין לקרות
עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר
ההלל למדין אנו מכאן שמצוה לענות
הללויה צמתיטתו ואפילו לבקיאין:
הוא אומר הללו עבדי ה' והם
אומרים הללויה מכאן למי שגדול
מקרא (ב) **שעונה** אחריו הללויה.
ממה שנהגין עכשיו לענות עוד הללויה
פעם שניה ושאר הלל קורין כולו
עמו אנו למדין תקנה הראשונה מי
שאינו בקי או בקי ואינו גומר אלא
סומך על המקרא דיו לענות הללויה
על כל דבר ודבר ולפיכך החזיקו
עכשיו צמנהג הזה לסמוך בהללו
עבדי ה' על המקרא ולענות הללויה
לדעת תקנה ראשונה ולא תשתכח
שמותה בכל הלל לסמוך עליו ועונין:

הללויה למי שאינו בקי: **הוא** אומר הודו. והן שותקין ואחר כך עונין:
מכאן שבראשי פרקים צריכין לענות ראשי פרקים עצמן ולא
סגי ליה בהללויה ומיהו אנו דגמרינן כוליה לא צריכין אלא
שצוה החזיקו שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גומר:
הוא אומר אנה והם אומרים אחריו אנה. ואין זה מראשי פרקים
צוה החזיקו להיות סימן לעיקר תקנה למי שסומך על המקרא
שפעמים שצריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר והיכי
דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו כדמנן צמתיטין: **הוא**
אומר אנה ה' הצליחה נא. והן שומעין ואחר כך עונין סימן זה
החזיקו לדעת שהרצה לכפול את ההלל כופל כמו שזה נכפל
שהרי שומע בעונה דלמקמן ואלו שומעין ועונין הרי זו כפילה.
וכל הני מכאן דקאמר רבא מכאן לקטן המקרא כו' מכאן
שאם בא לכפול לאו דווקא דהוא הדין נמי מני למילף איפכא
מאנא הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא הללויה נא לקטן
המקרא אלא אשמעינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרינן את
ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו
שתקנו נביאים לישראל: **הוא** אומר ברוך הבא והם אומרים
בשם ה'. ובצורך הבא סומכין עליו ואין עונין לא התחבות
עצמן ולא הללויה מכאן נלמד לשאינו יודע לא לקרות ולא
לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אף על פי שלא ענה
יאל. וכן למתפללין צבור ושליח צבור אומר (ב) קדיש או יהא
שמיה רבא ישתקו בתפלתן וישמעו כצוונה והרי הן כעונין
וכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן וכן יסד רב יהודאי גאון
צעל הלכות גדולות: **תימיה**. כמשעו: **וספריא**. מלמדי
מיוקות: **אשר** קרא המלך וגו'. כספר שמואל חלקיה הכהן
משחתי קרא כספר מלכים (ב כ): **לא לימא איניש**. מי
שאין אחר מקרא אותו לא לימא ברוך הבא וינשים צינתיים והדר
מש

(א) זכרות מהל' (ב) זכ'
כל דברי הספר. (ג) זכ'
מלך יהודה. (ד) רש"ל מ"ו,
(ה) זכ' קדושה. (ו) גי'
מכרימ וכן אמרי' שם
צמתיט ומה לן, (ז) נע'
תוספות זכרות כה' ד"ה
עד וכו' האריכו יומר
צמתיט.

תורה אור השלם

1. הללו יה הללו עבדי
יה הללו את שם יה
תהלים קיג א
2. בא אמר יה דגני מביאי
רעה אל המקום הזה
ועל ישביו את כל דברי
הספר אשר קרא מלך
יהודה: מלכים ב כב טז
3. ישן רך לבבך ותכנע
לפני יה בשמעך אשר
דברתי על המקום הזה
ועל ישביו להיות לשמה
ולקללה ותקרא את
בגדיך ותכבה לפני וגם
אנכי שמעתי נאם יה:
מלכים ב כב יט

הגהות הב"ח

(א) הש"י ד"ה הוא אומר
הללו וכו' שגדול מקרא
אותו שעונה: (ב) ה' ה'
ד"ה מכאן וכו' כגדול
המקרא את וכו' עונה
ראש פ' ראשון על כל
דבר: